

Žižkovské listy

Čtvrtletník Klubu přátel Žižkova

Číslo 33, březen 2007

Stavební pozemek Central-Parku 2006

Foto: J. Polanecká

*...nutno pokračovat i dnes, formovat věcmi, tvary i zařízeními
mocný proud života vyvěrajícího z krajiny práce, úsilí a myšlenek.*

*Je třeba udržovat souvislost lidí, dob a kultur
a pokračovat tam, kde přestali předkové.*

*Udržovat tak život věčný, krásný, dávat přítomnosti náplň
a plnit ji odvěkou vůlí ke tvaru, ke kráse, rozkvétající melodiemi věků,
příbuznými oněm, jež před časy vzkvétaly z naší půdy a života.*

*Minulost učí, ukazuje dále dopředu a zjevuje povinnost
pokračovat na cestě časů lidského konání, chytění i cítění.*

Její živá síla dále působí.

V. V. Štech

Jedna žižkovská rodina

V Praze 3, Biskupcově ulici čp. 1745, je na domě č. 7 pamětní deska. Vlevo od ní jsou vchodové dvoukřídlé dveře, zevnitř ozdobně kované měděným plechem. Jsou poměrně slušnou řemeslnou prací předválečných let. Jinak kromě hezkých okének se zabroušeným sklem by na nich nebylo nic zvláštního... a přece - často je používali Jozef Gabčík, Jan Kubiš, Josef Valčík, Adolf Opálka a další známí i méně známí aktéři události roku 1942.

Ve druhém poschodí domu, v bytě č. 17, žila rodina Moravcových. Otec Alois, vrchní železniční inspektor, a jeho žena Marie, členka Dobrovolných sester Čs. červeného kříže. Měli dva syny, z nichž Miroslav (narozen 3. září 1918) pracoval v Čakovicích, nejmladší Vlastimil, zvaný Atá (narozen 17. března 1921) studoval Obchodní akademii v Karlíně. Po maturitě v roce 1941 se stal obchodním zástupcem knižního nakladatelství. Všichni Moravcovi měli výrazně vlastenecký, protinacistický postoj. Již v krizových dnech roku 1938 spoluorganizovali pomoc utečencům ze Sudet. Po zřízení tzv. protektorátu starší syn Miroslav odešel za hranice a vstoupil do naší zahraniční armády.

Vzhledem k přesvědčení Moravcových nebylo pro řídicího učitele Jana Zelenku-Hajského těžké získat tuto rodinu pro spolupráci s československými parašutisty. Moravcovi se tak zcela dobrovolně zapojili do nebezpečné odbojové činnosti, zprvu pouze s úkoly jakýchsi spojek a kurýrů, později do přímé souvislosti s událostmi, jejichž běh určila Kubišova bomba.

Odbojová činnost rodiny Moravcových na-

byla na intenzitě především v březnu a v dubnu 1942, kdy se jejich byt v Biskupcově ulici stal jakýmsi velitelským záchytným bodem a tranzitem nových parašutistů. Nebylo jednoduché shánět ubytovatele, potravinové lístky, ošacení, prádla a žehlit pro tolik lidí.

Když parašutisté dostali příkaz připravit podmínky pro bombardování plzeňské Škodovky, podařilo se zásluhou rodiny Karla Sedláka a dalších získat plány se zakreslenými pozicemi protiletadlové obrany a plán kaširované Škodovky. Tyto cenné údaje předali parašutisté prostřednictvím vysíláčky Libuše do Londýna a sami

se přesunuli do bytu plzeňských spolupracovníků. Atá Moravec přivezl z Pardubic Karla Čurdu, akce se nezúčastnil - a společně s Josefem Gabčíkem se vrátil do Prahy. Nálet se uskutečnil v noci z 25. na 26. dubna. I když byl dobře připraven, nepodařilo se. Parašutisté dali své rozhořčení Londýnu v rádiových depeších jasně najevo.

Další starosti nastaly po vysazení skupin parašutistů v Křivoklátských lesích. Kočí Kadlec ze dvora Požáry objevil při vláčení pole zakopanou vysíláčku. Nález byl ohlášen a oblast střežena četnictvem. 30. dubna večer se pro ukrytý materiál vrátili ze dvou různých stran rtm. Arnošt Mikš s přítelem Josefem Kusým a rtm. Josef Valčík s Vlastimilem Moravcem. Ti byli statečným českým četníkem varováni a mohli se ještě vzdálat, ale Mikš a Kusý narazili na jiné četníky, Mikš bleskově vytáhl pistolí a v přestřelce těžce zranil praporečníka Václava Komínka a strážmistra Františka Ometáka zastřelil. Arnošt Mikš však byl sám rovněž

těžce zraněn. Aby unikl zatčení, ukončil svůj život ranou do spánku. Josef Kusý sice uprchl, ale zanedlouho byl dopaden a 31. května v Kobylisích zastřelen.

V době, kdy vrcholila situace k splnění nejhlavnějšího úkolu - atentátu na Reinharda Heydricha, Moravcovi byli jedněmi z mála zasvěcených. Marie Moravcová opatřila kolo a Atá jezdil s parašutisty na obhlídku terénu.

Po atentátu byl parašutistům poskytnut úkryt v kostele v Resselově ulici a až do 18. června se odbojovým spolupracovníkům dařilo zásobovat je vším potřebným. Po své zradě bývalý parašutista Karel Čurda oznámil gestapu řadu jmen a adres. Úkryt sice neznal, ale prozradil byt manželů Krupkových, pracujících pro skupinu Silver A. Hana Krupková věděla, že parašutisté jsou v některém nekatolickém kostele...

Rozporuplné jsou časové údaje, kdy gestapo přijelo zatknout rodinu Moravcových

a zda byl Atá doma. Podle J. Chaloupecké byli otec a syn přítomni, když se Marie Moravcová otráвила. Podle jiných pramenů byl Vlastimil zatčen o několik hodin později ve vlaku. Popíral, že by cokoliv věděl. Byl trýzněn a zmámen alkoholem. Nakonec prý před něho gestapáci hodili amputovanou hlavu jeho matky...

Již předtím se však příslušníci německé státní policie obrátili na svého spolupracovníka - převora Maltézských rytířů a člena NSDAP Franze Wernera Bobeho, který jim pomohl vytipovat kostel. Bobe také poskytl plán stavby, jejího podzemí a zúčastnil se zatýkání církevních představitelů.

Vlastimil, který po dramatické smrti své matky prošel zdrcujícím šokem, již jen zřejmě potvrdil, co nacisté předpokládali. Také se jej snažili donutit, aby vyzval parašutisty k zastavení odporu, a po skončení akce i k jejich identifikaci.

V dokumentu č. 36 z 19. června 1942 K. H. Frank navrhl, aby určitý počet zatčených osob nebyl z propagačních důvodů potrestán. Dokonce navrhl vyplatit odměnu psychicky zlomenému Vlastimilu Moravcovi, ale dodatečně návrh škrtl z důvodu, že Moravcovy výpověď nebyla „z vlastní iniciativy a ihned“. Aloise Moravce nacisté umístili nejprve do věznice na Pankráci, později do cely č. 99 na Karlově náměstí. Když se pokoušel navázat styk s ostatními, byl potrestán pobytem v temnici. Atá zůstal na Pankráci.

Jiní spolupracovníci žili v neustálých obavách, avšak nikdo je neprozradil, a tak přežili. Mohli hovořit o zázraku, protože ostatní čekal krutý osud, začínající inter-

Vlastimil Moravec, Marie Moravcová, Miroslav Moravec (zleva)
Foto: archiv autora

načí v Terezíně. Spolupracovník skupiny Silver A Václav Kupka ve vzpomínkách z Terezína uvádí: „Alois Moravec jako starší vězeň pracoval na prvním dvoře ve škrábárně brambor. Mladý Atá si k němu občas zaskočil pro slupky zmačkané do koule. Jednou po setkání s otcem se však střel s velitelem věznice Heinrichem Jöcklem (Pindou). Ten spatřil, že

Atá má něco pod kabátem. Když zjistil, že jsou to slupky, zřackoval ho a nařídil jeho uvěznění v temnici bunkru a polití vodou. Asi po třech dnech se Atá vrátil tělesně i duševně

zničen. Následoval Mauthausen. Transport příbuzných a pomahačů esesmani nahnali ihned po příjezdu do sprech, kde některé umlátili holemi. Následující den, 24. října 1942, skončily ženy v plynové komoře a muži byli zlikvidováni ranou do týla. Mezi nimi i Alois a Vlastimil Moravcovi; podle jiných pramenů byli popraveni 28. října 1942.

Rodinná tragédie Moravcových však měla ještě dohru. Poslední člen rodiny Miroslav byl koncem května 1944 společně s ostatními příslušníky 310. stíhací perute přičleněn k britskému taktickému letectvu s úkolem podporovat invazní jednotky při přesunu

z britských ostrovů na evropský kontinent. Podle archívních materiálů Františka Louckého však den po spojenecké invazi do Normandie, 7. června 1944, Flight Sergeant Miroslav Moravec havaroval po startu k operačnímu letu ve Spitfiiru LF Mk NN-M, Mj906. Je pochován na hřbitově v Chichesteru v Sussexu.

V domě v Biskupcově ulici na Žižkově již málokdo něco zná o Moravcových. Snad jen to, co si přečetli na pamětní desce umístěné vedle vchodových dveří.

Jaroslav Čvančara,

Hlas revoluce, 16. dubna 1988

Nemovitost v Chlumové ulici

Kdo otevřenými vraty objektu čp. 334/7 v Chlumové ulici nahlédne dovnitř a spatří zcela nedávno vybudované stavby s poněkud asymetricky orámovanými okny, netuší, že:

a) Právě zde, v někdejším tehdy ještě nezastavěném areálu zabírajícím prostor 23x22 metrů, bývalo od června 1896 letní divadlo Pokrok, tudíž aréna pod širým nebem.

b) Kdýž toto přírodní divadlo koncem prvního desetiletí 20. století zaniklo, Vilém Weiss v červnu 1912 proměnil jeviště i hlediště na letní biograf. (Vilém Weiss navíc v srpnu 1912 přestěhoval i svůj stabilní biograf z prvního poschodí Bezovky do budovy čp. 1233 ve Štítné ulici - tudíž do původního tanečního sálu Apollo a poté do stálého ochotnického divadla Pokrok, které tam účinkovalo až do dubna 1911).

c) Stálé Weissovo kino v budově čp. 1233 ve Štítné ulici, zpočátku nazývané „J. žižkovské kinematografické divadlo“, od června 1934 přejmenované na Pokrok a v r. 1945 zestátněné, ukončilo navždy provoz koncem čtyřicátých let 20. století.

d) Letní biograf na nádvoří dnešního objektu čp. 334/7 v Chlumové ulici skončil činnost již o deset let dříve! Požár vedlejšího

skladistiště uhlí v červnu 1939 zničil mimo jiné i projekční plochu těsně u zdi při Chlumové ulici. A protože již koncem srpna 1939 - v předvečer zahájení druhé světové války - vyšlo úřední nařízení o přísném zatemnění, letní kino nebylo již nikdy obnoveno.

Miroslav Čvančara, listopad 2006

Shnilý věnec Jaroslav Seifert

Kamarád z mládí a bývalý spolužák, který právě tak jako já octl se po křivolakých cestách životem na stará kolena v Břevnově, a dokonce nedaleko našich, zazvonil jednoho zimního rána dole u vrátek:

„Poď se zítra podívat, jak nám vyhodí do povětří náš starý barák v Lupáčově ulici, kam jsi za mnou někdy chodíval a kde jsme na půdě vyráběli střelný prach.“

Nejdříve jsem váhal. Detonace perunitu nezadí se mi právě nejvhodnější ukolébavkou pro mé staré srdce. Na konec jsem však přivolil. Už jsem na Žižkově dlouho nebyl a občas se mi zasteskne.

Druhého dne ráno jsme tedy vyjeli. Byl vlidný zimní den. Ulice, v které řada domů byla určena k demolici, byla již uzavřena a mohli jsme do ní nahlédnout jen zdaleka. Domy měly vydloubané oči a život byl z nich násilím vytržen jako růžové žábry z kapříků skřelí na Štědrý den. Zdi byly svlečeny do naha a připraveny na své poslední okamžiky. Domy postupně mlčely.

Zaparkovali jsme poblíž tržnice a vystoupili po schodech na jižní svah vrchu Žižkova nad černý železniční tunel. Nebyli jsme tam první. I pracovníci televize tam byli již připraveni. Měli jsme před očima celý starý Žižkov, jehož větší část musí ustoupit novým bílým domům a moderním vzdušným třídám.

Kostelní věž Sv. Prokopa byla zabodnuta vysoko nad špinavými, učouzenými střechami a její ciferník svými číslicemi, patrně nedávno vyzlacenými, zářil nad městem. Ulice sbíhají tam střemhlav dolů na trojúhelník malého Prokopova náměstí, kde bývaly trhy. Rád jsem tam běhal mezi stánky. Časně zjara na jednom z rohů náměstí prodávali polozvadlé kytice dymnivek, natrhané patrně v Hořnském lužním háji. Pěkně voněly. Brzy poté objevily se tam protáhlé hrozny lupin. Koncem jara pak, obvykle před slavností Božího těla, rudé pivoňky a pruty lilí. Lilie přinášela z trhu matka. Měla je ráda. Provoněly celý byt a připomínaly jí kostel. V zimě před vánočními svátky bylo tam možno nakoupit vlhký hedvábný mech do jesliček. Na trhu mě udivovaly velké nakloněné pulty s kulatými otvory, do kterých dávali poloviční skořápky od vajíček se zlatým okem žlutku. Bílky schraňovali prodavači do vysokých konví. Čekali na ně cukráři, aby z nich dělali křehké pěnové cukroví a sněhové řezy.

Zbývala ještě chvíle času, a tak jsme se šli podívat ze zadu na náš činžák, který byl nedaleko. Jak bych nepoznal mezi téměř stejnými činžáky náš bývalý dum! Byl opásan třemi pavlačemi a ani necky tam nechyběly, jak jsem to znával z mládí. Staré černé a pokroucené akáty notně prořídly. I semafor tam stál a ještě poslušně salutoval. Nic se nezměnilo, jen já jsem se změnil, a kdy bych se tam vrátil, už by mě nikdo nepoznal.

Téměř pul století není mi Žižkov už domovem, a přece, kdykoliv tam přijdu, cítím se v jeho ulicích doma. Rozhlížím se po spleti ulic a uliček, po té krabatině střech, odevšad se mi vracejí neodbytné vzpomínky a derou se mi do očí. S mnohou bych se rád polaskal a potěšil, ale je jich náhle plno, ožívají se nové, a čas spěchá. Už zbývá jen málo času k ponuré události. Už jen čtvrt hodiny, už jen dvanáct, deset, devět minut.

Mé dnešní dny se snažejí tak rychle jako vločky ve větru a nemám ani kdy být nešťastný. Dívám se v pohnutí do vzpomínek, na sluneční rozlohy jejich času, kdy rok podobal se téměř století a den neměl konce.

Sotva jsem trochu povyrosl a počal se udiveně rozhlížet po svém malém, omezeném světě, zmocňoval jsem se všeho všemi smysly. Objevoval jsem první krásy světa a nestačil jsem je pobrat. A srdce mi ustavičně plesalo. Chtěl jsem se zmocnit všeho naráz, překotně a bez rozmýšlení. Prožíval jsem denně nová a nová dobrodružství, která mi nedávala usnout. Dnes mi to připomíná malou příhodu z mého časného dětství.

Jako malý chlapec octl jsem se o prázdninách v pohraniční Smržovce. Němci jí tenkrát říkali Morchenstern. Za zdí jedné ze skláren na lisované sklo objevil jsem skládku, kam snášeli rozbité zmetky a hlavně odřezané úlomky barevných skleněných tyčí. Podobaly se zuráženým krystalům. Úlomky procházely skleněné nitě i pentle jiných barev seskupených do malých a pestrých ornamentů. Nejkrásnější byly úlomky z mléčného skla, uvnitř rudé a na povrchu se zlatými hvězdičkami. V té chvíli jsem byl jako žena v Erbenově básni, před kterou se otevřela skála s pokladem. Cpal jsem si sklo do všech kapes a do klobouku a měl jsem strach, aby nedoznely předčasně pašije a nepřišel nějaký hlídač s holí. Mám několik těch úlomků podnes. Schoval jsem si je na památku toho závatného štěstí, které jsem prožíval nad hromádkou skleněného odpadu.

Ano, tak nějak jsem prožíval i chvíle, kdy jsem se po prvé pouštěl do žižkovských ulic. Dnes mi nejde už o to, co jsem tam tehdy našel, ale o tu radost a překvapení, které mi s přibývajícemi lety byly vždy vzácnější a vzácnější.

Básník Robinson Jeffers kdesi říká, že všechny věci na světě jsou krásné a že je na básníkovi, aby vybral, co přetrvá. Řekl bych to poněkud jinak. Všechny věci na světě nejsou krásné, ale ty, které básník zvolí, přetrvávají. Aspoň tak dlouho, jak je živa báseň, kterou napíše. Ať žije poezie!

Historické jádro našeho hlavního města je ve své aglomeraci obklíčeno předměstskými čtvrtěmi, jejichž budovy, z podstatné části z minulého století, vyznačují se starobou a sešlostí. Byly vystavěny jako výdělečné činžáky téměř beze všech jiných ohledů k jejich obyvatelům. A je to právě Žižkov, jehož větší část je tohoto rázu. Shnilý věnec říkájí tomuto kruhu staveb architekti a urbanisté a počínají s jeho likvidací.

Shnilý věnec! Léta jsem se potloukal mezi hroby Olšanských hřbitovů a vím, jak vypadá shnilý věnec. Termín je ofresný, ale přesný. A také vím, co asi je po smrti. Pár smutných kytek na hrobě.

Na předměstí jsem si už od časného mládí zvykl na truchlivý nářev trouchnivění a na pach chudoby. Neboť chudoba a bída páchnou. A jak se v nich lidé usilovně pachtí po svém drobném štěstí! Zamíloval jsem si i ty nevábne slepé uličky, plné prachu, sazí a zavšivené travčičky mezi dlažebními kostkami. Už pro ty chvílky radosti, které jsme prožívali, i když jsme neměli tušení, co je to blaženství. Už pro ty dny, kdy jsme tak intenzívně žili a nevěděli, co je to život.

Teď se tedy na svahu vřehu Žižkova rozhlížím, usmívám se svému vlastnímu životu a prvním vzpomínkám a očekávám, kdy se vyvalí kouř a vzápětí se ozve dunivá detonace a dům po domu zhroutí se do svých útrob.

Z knihy J. Seiferta: Všecky krásy světa

František Křižík a Žižkov

František Křižík byl nejznámějším českým vynálezcem, elektrotehnikem a nestorem elektrifikace v českých zemích. Narodil se v chudé rodině v Plánici nedaleko Klatov v roce 1847. Do školy chodil nejprve v Plánici, pak v Klatovech a nakonec studoval v Praze na Malostranské reálce. Maturitu však nesložil, neboť mu chyběly peníze na povinnou taxu. Přesto byl přijat na pražskou techniku. Byl zastáncem stejnosměrného proudu a celý život věnoval této problematice.

Jeho prvním úspěchem bylo sestrojení elektrického signalizačního zařízení. Zkonstruoval důmyslný a automatický regulátor obloukové lampy. Za toto podstatné zdokonalení obloukové lampy obdržel na výstavě v Paříži roku 1881 první cenu a zlatou medaili.

Zabýval se též elektromobily. Všechny jeho nadějně konstrukce však ztroskotaly na nedostatečném zdroji.

Roku 1884 zřídil elektrotechnický závod v Praze - Karlíně, který se zabýval konstrukcí a výrobou elektrotechnických zařízení v celé šíři, vyráběl dynamo i elektromotory. Nejvíce se však proslavil zavedením elektrické tramvaje, která v r. 1891 při slavné Jubilejní výstavě jezdila z Letné na výstaviště po trase dlouhé asi 800 m.

V celém areálu Jubilejní výstavy Fr. Křižík zřídil elektrické osvětlení a jeho tři dynamoelektrické stroje vyráběly proud - např. pro obří reflektor umístěný na věži Průmyslového paláce, či pro proslulou světelnou fontánu, která je i dnes přední pražskou turistickou atrakcí. Záhy postavil další tramvajovou linku k libeňským a vysočanským továrnám. Vybudoval též první českou elektrifikovanou železnici mezi Bechyní a Tábořem, která slouží dodnes.

Na Žižkově, který byl tehdy samostatným městem, Fr. Křižík vybudoval 1. prosince 1889 velkou elektrárnu v blízkosti Žižkova nám. čp. 650 (dnes Tachovské nám.). Z počátku elektrárna vyráběla elektřinu podle potřeby a roční doby. Brzy poté bylo zrušeno placení paušálu a jednotlivým odběratelům byly zavedeny elektroměry. Provoz elektrárny na počátku století odborně zajišťoval Emil Navrátil. Elektrárna produkovala stejnosměrný proud o napětí 120 a 240 voltů.

Od 1. prosince 1899 bylo uvedeno do provozu též žižkovské veřejné osvětlení s obloukovými lampami a žárovkami a proud byl dodáván po celých 24 hodin. Současně se na síť připojila i řada obchodů. Křižík osvětlil Žižkov nejprve šesti sty žárovkami (z nich větší byla umístěna v obchodech a bohatých domácnostech) a šestnácti obloukovými lampami. Tento počet byl brzy rozšířen na dvě stě padesát obloukovek a tři sta žárovek na veřejné osvětlení, a přes dvanáct set žárovek na osvětlení soukromé. Žižkovská elektrárna byla první veřejnou elektrárnou v Čechách. Ve vnitřní Praze bylo trvalé osvětlení instalováno až o pět let později, a to na Václavském náměstí 2.

František Křižík měl zálibu v elektřině: byl skvělým technikem, konstruktérem a vynálezcem, ale o to horším obchodníkem. Od r. 1917 se stáhnul do ústraní. Zemřel v roce 1941 v jižních Čechách.

Celá dlouhá tisíciletí byla elektřina pro lidstvo tajemstvím. Pak během jednoho jediného století byly objeveny všechny nejdůležitější zákonitosti elektrické energie a lidé mohli začít s jejím všestranným využíváním.

V. Micka,

z odb. časopisu ČEZ - elektřina, 2003

Upád průmyslového věku

(3. pokračování - závěr)

Vycházkám do parku a bezstarostnému vysedávání ve výčepu odzvonilo. 7. dubnu 1842 se v sadech objevili geometři v čele s inženýrem Janem Pernerem, a začali vyměřovat prostor příštího nádraží. Rozhodli, že na téměř celé ploše Krennových sadů, od západního úpatí vrchu Žižkova až k barokním hradbám mezi branami Špitálskou a Novou, vznikne tzv. vnější, tj. provozní nádraží, kde budou točny, opravny lokomotiv a vagonů, vodárny, výtopny parostrojů, vozovny, pomocné budovy, dílny a sklady paliva a kolejnic. V listopadu 1844 nastoupilo několik tisíc mužů s krumpáči, lopatami a kolečky. Od úpatí Šibeničního vrchu napříč Vídeňskou silnicí a směrem k severu hluboko odkopávali, naváželi a vyrovnávali značně terénní rozdíl. Nepřehledné množství hlíny, kamení a sutě přesunovali tak dlouho, dokud nedosáhli požadované nivelace.

V roce 1845 dospěly zemní práce až k bývalé kapli sv. Dismase. Její majitel už dávno byl srozuměn, že stavení nesmí překážet provozu železnice a získal od dráhy odstupné. Nelenil a opodál na vysoké nově postavené opěrné zdi lemující okraj Vídeňské silnice, začal stavět náhradní objekt s restaurací, dům čp. 42, „Na Krenovce“. Mezitím čtyři dělníků přikročily k bourání někdejší modlitebny zločinců. Barokní zdi neodolaly a bortily se v prachu, odnášejíc ve svých troskách všechen zakletý strach a duševní žal. Nakonec se zřítla i věžička, v jejíž lucerně ještě před šedesáti roky vyzváněl umíráček.

První vlak státní dráhy Praha-Olomouc, který v srpnu 1845 slavnostně přijel do Prahy, stal se nejen poslem věku techniky, ale i závěrečnou tečkou za existencí „Kaple ubohých hříšníků“. A v důsledku výstavby dalších dvou železničních tratí změnil se k nepoznání i samotný Šibeniční vrch. Jeho úbočí a temeno bylo ve druhé polovině 19. století hlubokými zářezy do svahu doslova rozryto kolejemi Spojovací dráhy císaře Františka Josefa a České severní dráhy.

Hledání odvátých časů

Žižkovský šibeniční vrch ztratil původní podobu. Pozůstatky popravenců i těch, kteří je života zbavili, se proměnily v prach. Zmizely pražské hradby i s Novou branou a ztratily se Krennovy sady... Je vůbec možné ještě něco najít? Dnes, kdy z kaple sv. Dismase nezůstal jediný kámen, a víme jen, že stávala asi 150 kroků západně od dnešní ulice Trocnovské a to přímo v nádražním areálu. V místech někdejších topíren státní dráhy a poté prostoru pro vymývání parních lokomotiv na hřízi a haly na provozní ošetření elektrických lokomotiv. Tudiž přímo naproti výše položenému domu „Na Krenovce“ na Husitské třídě č. 22 (čp.42), v němž se již přes osmdesát roků nachází výrobní železničních jízdenek, dnes NADAS – AFGH s.r.o.

Kam však dospějeme budeme-li pátrat třeba po umíráčku z kaple zasvěcení smrti? Víme, že z dražby v říjnu 1787 putoval do Helmovských mlýnů, ležících na pravém břehu Vltavy, na konci Klimentské ulice. Téměř celý průměrný věk jedince zde jeho jasný zvuk svolával zaměstnance. Pro stejný účel jej pak koupil majitel nedalekého dalšího mlýna Josef Baborský, jehož syn Jiří zvoněk pro zimní období 1887-88 pravděpodobně zapůjčil na blízký Primátorský ostrov. Tady, v sousedství mostu císaře Františka Josefa I., na jehož místě je dnes most Jana Švermy, se nacházelo velké kluziště bruslařského spolku Harmonie a bývalý umíráček na něm pokaždé oznamoval konec večerní zábavy. Když se však po lední sportovní sezóně zvoněk opět vrátil zpět do komplexu Nových mlýnů, ztratily se po něm jakékoliv další stopy. Zmizel snad i s ostrovy, při demolicích mlýnů, rušení řfěních ramen a regulaci celého nábřeží, či se stal obětí rekvizic zvonů za první i druhé světové války? Nebo jej má někdo doma? Kdožví... Znamená to, že z kaple sv. Dismase se nezachovalo opravdu vůbec nic? Naštěstí nikoliv!

Neví se sice, kam osud zaval obrazy, statue a bohoslužebné náčiní, ale zachovala se jedna kamenná socha! Polychromní 135 cm vysoká skulptura Panny Marie, pocházející ze čtyřicátých let 18. století a představující vysoce kvalitní součást pražské barokní tvorby. Autor není znám. Ladné řasené roucho a ušlechtilý výraz svěťice připomínají obraz Neposkvrněného početí od slavného španělského malíře B. E. Murilla.

Tradí se, že socha Immaculaty zůstala po zrušení kaple v objektu nástupnické restaurace a těsně před demolicí hostince ji na nějaký čas převezli do karlínského kostela. Z let šedesátých minulého století máme již spolehlivou zprávu z knihy Karla Navrátila o jejím trvalém umístění v žižkovském domě čp. 42 „Na Krenovce“. Zde socha Madony stála za vraty, vlevo ve výklenku, chráněna starobyrou mříží. Po stu let, v r. 1964, zásluhou místního vlastivědného kroužku byla Panna Maria uložena na důstojnější místo. Spočinula vedle zpodobnice za dveří kostela sv. Anny. Avšak po dalších deseti letech ji čekalo nové - ale snad již poslední stěhování. Od té doby socha Immaculaty stojí uvnitř pseudogotického kostela sv. Prokopa na Sladkovského náměstí.

Stojí vlevo za hlavním vchodem, se sepjatýma rukama a v rozevlátém hávu ve strnulé póze. Jako výtvar velebné krásy vrcholícího českého baroka, ale i jako svědek nesčetných lidských tragédií. Nemůže prokázat, kolik vyvěralo hrůzy z planoucích očí, které u ní hledaly záchranu v posledních minutách života. Nemůže sdělit, jakých událostí se sama ještě dočká. Špatných - dobrých? Vždyť pamatuje zašlé doby třírohých klobouků a skřípajících kočárů, časy tak dávno překonané, tak velmi vzdálené pulzujícímu životu dnešního moderního velkoměsta.

Miroslav Čvančara

František hrabě Poci, české loutkové divadlo a Žižkov

První myšlenka čtenářova nepochybně bude: co má společného šlechtic se spíše plebejským Žižkovem? Spojitost je však nasnadě: mnoho jeho loutkových her vyšlo v první polovině 20. století v českých piekladech právě na Žižkově.

V časopise „Loutkář“, jehož první dva ročníky po obnovení (1917-19) vydával pozapomenutý žižkovský rodák a podnikatel Antonín Münzberg (1871-1954), se často připomínal klasik loutkových her František hrabě Poci (1807-1876). Od jeho narození uplyne v roce 2007 dvě stě let, a den jeho narození (7. březen) se shoduje s datem narození T. G. Masaryka, který byl ovšem o 43 let mladší.

Franz von Poci byl nepochybně nadaný literát, výtvarník a muzikant. Už jeho italský otec byl velkým přítelem umění a matka,

bavorská nižší šlechtična, hodně malovala. Jeho příjmení by se vlastně mělo číst italsky, tedy „Poči“. Studoval práva a celý život byl vysokým hodnostářem u bavorského královského dvora, postupně ceremoniářem na dvoře Ludvíka I. (1830), potom hudebním intendantem (1847) a nakonec nejvyšším komořím (1864). Nezapřel ovšem v sobě umělecké sklony nejrůznějších směrů. Vydal tiskem řadu loutkových her, jejichž účinek nejdříve vyzkoušel na svých dvou dětech v rodinném loutkovém divádku a pak se hrály v mnichovském loutkovém divadle. Jeho protagonistou byla jiná legenda loutkového divadla, Josef Leonhard Schmid (1822-1912), nazývaný obvykle Papá Schmid. Divádko zahájilo svou činnost v roce 1858 právě uvedením Pociho pohádky „Prinz Rosenrot und

Princessin Lilienweiss oder Die bezauberte Lilie“ (česky vyšla v překladu J. Hlouška v nakladatelství J. Springera pod názvem „Princ Červánek“). Pucci s divadlem spolupracoval ve všech směrech – kromě textu a dramaturgických úprav navrhoval loutky a výpravy a psal hudbu ve stylu klasiků a romantiků (tři sbírky písní). Napsal také několik zpěvoher (např. operu Alchymista). Kromě toho byl vynikajícím karikaturistou své doby, satirikem (psal a kreslil např. pro známý humoristický časopis „Fliegende Blätter“) a autorem veršů a knížek pro děti. I on viděl kouzlo loutkového divadla ve sloučení slova, hudby a výtvarného obrazu, stejně jako později moderní dramaturgové (např. Vašek Sojka) nebo mnozí čeští výtvarníci (např. O. Bubeníček, J. Trnka, L. Šaloun, V. Sucharda, V. Rada, J. Šváb), kteří tomuto kouzlu podlehli.

Při znovuzkřížení českého loutkového divadla a jeho přechodu od kočovných loutkoherců ke stálým amatérským scénám i k rodinnému loutkovému divadlu si od počátku 20. století význam Pucciho dobře uvědomovali čeští loutkářští nadšenci. Byli tehdy vedeni gymnasijským profesorem češtiny a němčiny Dr. Jindřichem Veselým (1885–1939). Z jeho iniciativy napsalo pět autorů brožurku „Frant, hrabě Pucci, klasik loutkových her“ (vydal ji na konci 1. světové války Čeněk J. Mojžíš v Chocni). Pucciho dílo v ní rozebírají ze všech stran. V šesti dílech sbírky „I. ustiges Komödienbüchlein“, která vycházela v letech 1859–1977, je celkem 45 loutkových her Pucciho. Do roku 1928 jich bylo do češtiny přeloženo a vydáno 36, jak ukazuje přehled ve 187. svazčků Knihovny českých loutkářů, který přetisklo také 1. číslo 4. ročníku časopisu „Naše loutky“ vydávaného žižkovským Münzbergem. Tento počet ovšem není

konečný – hned v následujícím roce vyšla v Münzbergově „Knihovně Našich loutek“ jako 19. svazčků hra „Kašpárkova hrdinství“ („Kasperls Heldentaten“) v překladu a úpravě Dr. J. Bartoše, našeho zřejmě nejčastějšího překladatele Pucciho díla. Nebyla to ovšem první Pucciho hra, kterou vydal Münzberg. Již jako součást 2. ročníku časopisu „Naše loutky“ (1924–25) vyšla hra „Kašpárek a strašidlo“ a ve 3. ročníku to byly hry čtyři,

„Kašpárek mezi divochy“, „Kašpárek ponocným“, „Kašpárek v Turecku“ a „Kouzelná zahrada“. Přílohou ročníku pak byl „Čtverlístek loutkových her“. V něm byla aktovka „Tajmná paštika“ a hrůzostrašný kus z temného středověku „Modrovous“. Ve zmíněné aktovce dokáže profesor a kouzelník Kočičourek chudému dřevorubci a jeho ženě, že je obtížné odolat svodům zakázaného ovoce, tentokrát svůdné zakázané paštiky. Jejich dilema našťstí vyřeší Kašpárek, který do paštiky alespoň nahlédne. V paštice je ovšem čertík, který Kašpárka vykráká za vlasy a Kočičourek jim nakonec odpustí. Podobně neodolá svodu zakázané komnaty hned prvního dne po svatbě Berta, nevěsta rytíře Modrovouse, a málem skončí jako jejich šest předchudkyň. Našťstí Modrovouse jako poslední záchrana probodne přispěchavší rytíř Hynek z Hrádku a dábel si pak odnese zločinec do pekla.

Dvě z Pucciho her obratně přeložil Vašek Sojka – „Slepč štěstí aneb Zdluzený Kašpárek“ a „Doktor Zimmostráz aneb Doktor, smrt a čert“. Bohužel jazyk některých českých překladů Pucciho her je už zastaralý. Například hra „Jeník a Mařenka čili Lidojed“ (Knihovna českých loutkářů č. 37) by se dnes musela před uvedením přepsat skoro celá. Přitom je tato Pucciho úprava známé pohádky zajímavá: Chudá matka pošle děti do lesa, aby si jahodami utlumily neustálý hlad. Děti zabloudí a dorazí k domku

profesora Masoráda, přírodovědce, který se z vědeckých důvodů stal kanibalem a má rád zejména mladé lidské masíčko. Obě děti i Kašpárka, který se tam dostal jako potulný nezaměstnaný krejčík, pak Masorád drží ve velkých slepičích posadách a snaží se je vykrmit. Jeho dobrosrdečná hospodyně však trojici umožní útěk a dřevorubec Petr, otec dětí, nakonec ubije kanibalského vědce sekyrou.

Z těchto ukázek je vidět, že se Pucci řídil spíše německým, krutějším stylem pohádkových líčení, i když dobro také nakonec nad zlem zvítězí. Pucciho hry tedy mají dramatický spád, jsou však vzdálené jakékoli sentimentality. Pucci i jiní němečtí loutkáři vycházeli z toho, že přejemnělá sentimentalita působí na mysl (i dětí) stejně zhoubně jako hrubost. Proto se v nich kříží fantazie s realitou, poezie s prózou. Jsou v nich i romantické a lyrické pasáže, představované třeba Měsícem nebo Nocí – tyto postavy často mluví ve verších a ty bývaly zpívány. Na druhé straně se v nich napadají policajti, politikové i státní byrokraté, známá je např. Pucciho postava sv. Byrokracia. Pucci využívá také možnosti, typické pro němčinu, že se mohou slova spojovat do nekonečných komických výrazů, např. zaklínadlo Schuriburiburischu ribimbampuff (tuto hru vydalo smíchovské nakladatelství Vaněk a Votava jako 35. svazčků sbírky „Knihovna vybraných loutkových her“).

Rada Pucciho her vychází ze známých evropských pohádek (např. bratří Grimmů), které jsou však různě upraveny, např. Šípková Ruženka, Červená Karkulka, Popelka, Sedm havranů, Kocour v botách. I při jeho pohřbu se projevilo, že Pucciho a jeho hry mnichovské děti milovaly. Na pedagogické působení ovšem vždycky nedal. Do loutkového divadla vnesl mluvící zvířátka, která mívají směsici přírodní

povahy i lidských vlastností. Třeba jeho vlk je zrozen z víly a do zvířete je zaklet z trestu, proto žije v rozporu vzniklého z krutosti šelmy a z touhy po kráse charakterizující lidskou duší.

Ve stylu světové dramatiky Pucciho hry obvykle nadlehčuje postava Kašpárka. Jeho Kasperl Larifari je podobný Kašpárkovi českých lidových loutkářů, není to šprýmující vtípný hošíček, jak ho známe až z 20. století, ale ironický zakrslý a vousatý mužiček, buď soukromník, sluha nebo řemeslník, potomek německých Hanswurstů. Není hrdinou, při nebezpečích často uteče nebo se někým schová, obvykle má prázdné kapsy, ale nejraději jí (hlavně klobásy se zelím a ředkve) a pije (jako Bavorák samozřejmě pivo, kořalkou a vínečkem ovšem také neopovrhne), a to pokud

možno v hospodě, je velmi líný a rád spí. Jeho apetit je ohromný: např. ve hře „Kašpárek princem“ (Knihovna vzorných loutkových her č. 3) si poroučí: „A hned něco k jídlu: dvanáct klobás, šest mázů piva, několik lahví vína a vepřovou pečení a salát s vejci na tvrdo!“ Peníze miluje nade všechno, i když má často dluhy. Stejně jako Kašpárek v českých loutkových hrách často překrucuje cizí slova a řada jmen postav a vtípu je založena na slovních hříčkách (v tom byl jistě oříšek pro překladatele). A samozřejmě komentuje a kritizuje děj. Larifari se dá překládat různě, jako hloupost, nesmysl, žvást apod. Ve hře „Zkouška“ říká Kašpárek: „Můj žaludek je skutečně jako má peněženka: pořád larifari, to je: nic uvnitř“. Také má žínku (Greth, Madame Kasperl), která se u nás obvykle jmenuje Kalupinka (z francouzského Galopine), v těchto nejstarších překladech ovšem třeba Markétka. Ani ona nepatří k těm ctomstným a oddaným manželkám a dovede Kašpárka pěkně potrápřit, když se s opičkou vrací

z hospody. Někdy si za to dokonce vyslouží výprask, jako např. ve zmíněné taškařici „Zkouška“. Kašpárkovy komentáře jsou vtipné, např. v jednom prologu ujišťuje, že publikum půjde po představení určitě uspokojeno domů, protože buď se mu hra líbila nebo se raduje, že už skončila.

Na Poccioho hrách je patrné, že je zejména zpočátku psal pro maňásky, kteří jsou schopni složitějších „hereckých“ výkonů než marionety, tedy loutky na drátu a na nitích. V době Poccioho i v první polovině 20. století bylo ovšem ctí každého loutkáře, když

dokázal předvést i složité scény, plné braní předmětu do ruček, kouzelného osvětlení a rychlých proměn dekorací – konkurence filmu a později televize pochopitelně údiv malých i velkých diváků nad scénickými kouzly zahubila.

V dějinách loutkového divadla zanechal František hrabě Poccio trvalou stopu. Žádná knížka o tomto divadle nemůže jeho odkaz vynechat. A protože Poccio myslel i na dospělé diváky, je docela zábavné přechíst si jeho hry ještě dnes.

Dr. Zdeněk Šesták

Uážení přátelé,

v úterý 6. února sešli jsme se na Výroční členské schůzi Klubu přátel Žižkova. V příjemné atmosféře byl obnoven stávající výbor: předsedkyně J. Polanecká, zástupce Jar. Novák, ekonom -pokladní A. Petráková, revizoři Petr Kallista a Václav Mícka. V archivu jsou paní Janotková a dr. Svejková. Hospodárkou je ing. Čejková. Redakční rada časopisu: Po Janecká, Jenišťová, Halašová. Kulturní komise: p. Schütz, Mícka, Chrástová, Čvančara. Brožek, Děkujeme za jejich práci!

Členem KPŽ je ten, kdo vyrovná své členské příspěvky do 31. 3. 2007 (100 Kč ročně). Časopis Žižkovské k listy a pozvánky na naše akce posíláme jen řádným členům.

Děkujeme také zastupitelstvu městské části Praha 3 za příspěvek na úhradu nájmu klubových místností i za příspěvek na činnost KPŽ.

V minulém roce jsme využívali jejich pozvání na vernisáže výtvarných prací v zajímavých podzemních prostorách Radnice. Zúčastňovali jsme se kulturních a vzdělávacích akcí, které Radnice pořádala pro veřejnost. Informace o nich jsme zveřejňovali na nástěnce přívchodu do klubu.

V roce 2007 budeme pokračovat v přednáškové činnosti. Uspořádáme několik vycházek. Podle možností pořídíme audiozáznamy vzpomínek pamětníků žižkovské minulosti a zaznaménáme vše, co se týká Žižkova. Je to výzva pro všechny členy klubu: Přispějte do našeho archivu. Zúčastňujte se sběratelské činnosti, jak tomu bylo od počátku vzniku KPŽ. Také letos budeme vydávat Žižkovské listy – vyjdou jako obvykle čtyřikrát. Očekáváme vaše příspěvky. Nezapomeňte také, že máme dobrou knihovnu s odbornou tematikou o Žižkově. Využijte ji!

Navrhněte program - co nebo koho byste rádi slyšeli v klubových přednáškách a besedách, nebo co byste v činnosti klubu chtěli zlepšit, změnit.

Nezapomeňte - stále sídlíme v Blahoslavově ulici č.2 v Praze 3, v přízemí, vedle hudební školy na Komenského náměstí. Setkání Klubu přátel Žižkova se koná každé úterý od 15 do 18 hodin. Jste vítáni!

**Na vzájemné setkávání se těší
Výbor Klubu přátel Žižkova**

Žižkovské listy, občasník Klubu přátel Žižkova. ČÍSLO 33.
Sestavila Jiřina Polanecká. Redakčně upravila Ivana Jenišťová.
Grafická úprava Denisa Halašová. Pro vlastní potřebu vydal
v březnu 2007 KPŽ, Blahoslavova 2, 130 00 Praha 3, tel. 222 714 180

